

Ö N S Ö Z

By

M. TURHAN

20 Ekim 1966 da 80 inci yaşım idrak edecek olan Sîr Frederic Bartlett yalnız memleketinin değil, bütün dünyanın sayılı psikoloji alimlerinden biridir. İngiltere'nin ananelerine bağlı, felsefî düşünme temayülünün çok kuvvetli olduğu iki Üniversitesinden birinde psikolojiyi laboratuvar çalışmaları yapabilecek müstakil bir ilim halinde yerleşmesini ve tanınmasını temin etmiş, şahsî araştırmalarile de bu muhtelif sahalarında yeni bir çığır açmağa muvaffak olmuştur. Onun sayesinde psikoloji İngiltere'de kısa bir zamanda fevkalâde inkişaf ederek içtimaî faaliyetlerin muhtelif sahalarında rehberlik seviyesine erişmiştir. Hele psikolojinin Birinci, bilhassa İkinci Dünya harblerinde oynadığı rol çok mühim olmuştur. Hakikatte son harpte, bu ölüm kalım mücadelesinde, İngilizlerin: «Britanya meydan muharebesini bize psikologlarımız kazandırdı.» demelerinde onun büyük rolü olduğu muhakkaktır. Nitekim bu çalışmalarının bir mükâfatı olmak üzere harbi müteakip kendisine asalet ünvanı tevcih edilmiştir.

Bu muharebelerde avcı uçaklarının oynayacakları mühim rolü önceden kestirebilen İngilizler, pilotlar gibi diğer tehlikeli ve zor vazifelerde çalışacak personeli seçmeye yarayan en iyi psikoloji testlerini hazırlamaya muvaffak olmuşlardır. Bunun gibi gerek personelin yetiştirilmesinde, gerek silâhların en uygun şekilde imalinde ve kullanılmasında da Sir Frederic'in nezareti altında çalışan psikologların birinci derecede tesiri olmuştur.

Memleketinde orijinal bir ilim adamı olarak tanınan Bartlett, bu şöhretini kırka yakın müstakil veya yardımcılarıle beraber neşrettiği araştırmaların yanında bilhassa şu iki eserine borçludur: «**Hatırlama**» (Remembering) ile «**Psikoloji ve İptidaî Kavimlerin Kültürü**». Bunlardan birincisinde bu vakte kadar tamamiyle ferdî olarak kabul edilen idrak, öğrenme, tekrar tanıma, hatırlama, tahayyül etme gibi tanımaya matuf psikolojik hâdiselerde içtimaî tesirlerin rollerini göstermek ve yeni metodlar kullanmak suretile öğrenme, ve umumi olarak ferdî psikolojide yeni ve çok verimli bir çığır açmıştır. Aynı şekilde,

«Psikoloji ve İptidaî Kavimlerde Kültür» adlı ikinci kitabında da çok defa yanlış anlaşılan iptidaî insanın hususiyetlerini izah ederken evvelce ileri sürülen birçok hatalı fikirleri de tasrih etmektedir. Yine bu eserinde kültür değişmeleri üzerine tesir eden psikolojik faktörlerle, değişmelerin mekanizması ve neticelerini çok orijinal bir tarzda izah eder. Onun bu kitabında kullandığı bazı izah tarzlarıyla terimler ve ileri sürdüğü faraziyeler sosyal psikoloji mensubları gibi kültür antropologları tarafından da benimsenerek literatüre geçmiştir.

Genç meslekdaşları, mesai arkadaşları ve yardımcılarının, «Baba» lâkabını taktıkları Sir Frederic'in, tevazu ile sevimlilik şahsiyetinin en bariz vasıflarıdır. Onun için, gerek şahsiyeti, gerek ilmî kudreti sayesinde, etrafında daima kalabalık bir meslekdaş grubu toplamıştır. 1952 de emekliye ayrılır ayrılmaz, «Tıbbî Araştırma Grubu» (Medical Research Unit) ismi altında, Üniversitedeki laboratuvarından daha büyük, daha kalabalık, ve ilmî çalışmalar bakımından daha verimli bir enstitü kurmuş ve bunun başına geçerek 1959 yılına kadar fahri olarak çalışmıştır. Buradaki araştırmalar kısa bir zamanda, bilhassa, Tatbiki Psikoloji bakımından büyük bir şöhret kazanmıştır. 1958 yılında neşredilen «Düşünme» isimli çok önemli kitabı oradaki çalışmalarının bir mahsulüdür.

1886 senesinin 20 Ekiminde İngiltere'de Stow-on-the-World'da doğmuş olan Sir Frederic 1909 senesinde Londra Üniversitesinde A.B. derecesini, 1917 senesinde de Cambridge Üniversitesi St. John's Kolejinden M.A. derecesini almıştır. O tarihten itibaren Cambridge Üniversitesi tedris heyetine intisab ederek 1931 den itibaren Psikoloji Profesörü ve Laboratuar şefi olarak tekaüt olduğu 1952 senesine kadar bu vazifeye devam etmiştir. 1932 senesinde «British Royal Society»nin âzahğma kabul edilmiş ve birçok cemiyetlere de âza olmuş, «British Journal of Psychology» ve «Mind» gibi birçok ilmî dergi çıkarmıştır. Yukarıda bahsedilen eserlerinden maada «Psychology and the Soldier» ve «Political Propaganda» gibi birçok değerli eserlerin de müellifidir.